IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

O‘ZBEKISTON IQTISODIY O‘SISH SUR’ATLARIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI

Alimova Komila Ilhom qizi
Qarshi Davlat Texnika universiteti
alimovakomila01@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy o‘sish sur’atlariga ta’sir etuvchi asosiy omillar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida yalpi ichki mahsulot (YAIM) o‘sishi, investitsiyalar hajmi, tashqi savdo faoliyati, sanoat va qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi, bank-moliya tizimining rivojlanishi hamda raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy o‘sishga ta’siri o‘rganilgan. Shuningdek, mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash choralari va investitsion muhitni yaxshilash bo‘yicha olib borilayotgan siyosatning makroiqtisodiy natijalari baholanganMazkur tadqiqot asosida O‘zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish va uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishni ta’minlash bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: iqtisodiy o‘sish, yalpi ichki mahsulot, makroiqtisodiy barqarorlik, investitsiyalar, tashqi savdo, eksport salohiyati, sanoat ishlab chiqarishi, qishloq xo‘jaligi, tadbirkorlik, raqamli iqtisodiyot, innovatsiyalar, inson kapitali, mehnat unumdorligi, iqtisodiy islohotlar, investitsion muhit, iqtisodiy samaradorlik, barqaror rivojlanish, iqtisodiy siyosat, iqtisodiy rivojlanish omillari.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, xalqaro savdo munosabatlarining kengayishi va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi mamlakatlarning iqtisodiy o‘sish sur’atlariga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Bunday sharoitda iqtisodiy o‘sishni ta’minlash va uning barqarorligini saqlab qolish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy o‘sish mamlakatda ishlab chiqarish hajmining ortishi, aholi daromadlarining ko‘payishi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi hamda turmush darajasining yaxshilanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu sababli iqtisodiy o‘sishga ta’sir etuvchi omillarni chuqur tahlil qilish va ularning samaradorligini oshirish masalasi iqtisodiyot fanining dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy nazariyada iqtisodiy o‘sishning asosiy omillari sifatida investitsiyalar hajmi, kapital qo‘yilmalar, mehnat resurslari, inson kapitali, innovatsiyalar, ilmiy-texnik taraqqiyot, eksport salohiyati hamda institutsional islohotlar e’tirof etiladi. Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish tajribasi shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiy o‘sishning barqarorligi nafaqat tabiiy resurslar yoki ishlab chiqarish quvvatlariga, balki iqtisodiyotni boshqarishning samarali mexanizmlari, investitsion muhit va raqamli texnologiyalarni joriy etish darajasiga ham bog‘liqdir.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, tarkibiy o‘zgarishlarni chuqurlashtirish va xususiy sektor ulushini oshirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son Farmoni bilan tasdiqlangan **“O‘zbekiston – 2030” strategiyasi** mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish maqsadlarini belgilab berdi. Strategiyada barqaror iqtisodiy o‘sish orqali aholi farovonligini ta’minlash, mamlakatni daromadi o‘rtachadan yuqori bo‘lgan davlatlar qatoriga olib chiqish, investitsion jozibadorlikni oshirish hamda iqtisodiyot hajmini sezilarli darajada kengaytirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Mazkur strategiyada iqtisodiy o‘sishni jadallashtirish uchun sanoatni modernizatsiya qilish, eksport hajmini oshirish, xususiy investitsiyalarni rag‘batlantirish, raqamli iqtisodiyot ulushini

kengaytirish va innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha aniq maqsadlar belgilangan. Shuningdek, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, hududlar iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish hamda tadbirkorlikni rivojlantirish orqali yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlariga erishish ko‘zda tutilgan. Bugungi kunda O‘zbekiston iqtisodiy o‘sishining asosiy drayverlari sifatida investitsiyalar hajmining ortishi, sanoat ishlab chiqarishining kengayishi, xizmatlar sohasining rivojlanishi, eksport geografiyasining kengayishi va raqamli texnologiyalarning iqtisodiyotga faol tatbiq etilishi namoyon bo‘lmoqda. Shu bilan birga, global iqtisodiy beqarorlik, inflyatsion bosimlar, tashqi bozorlardagi o‘zgarishlar va geosiyosiy omillar iqtisodiy o‘sish sur’atlariga ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Mazkur sharoitda iqtisodiy o‘sishga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillarni ilmiy jihatdan baholash hamda ularning samaradorligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishdagi o‘rni. Iqtisodiy o‘sishni ta’minlovchi eng muhim omillardan biri investitsiyalar hisoblanadi. Investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, infratuzilmani rivojlantirish hamda yangi ish o‘rinlarini yaratish orqali iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi. Iqtisodiyot nazariyasida kapital qo‘yilmalar hajmining ortishi yalpi ichki mahsulot (YAIM) o‘sishining asosiy manbalaridan biri sifatida e’tirof etiladi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda investitsion muhitni yaxshilash bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida iqtisodiyotga jalb qilinayotgan investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshdi. Xususan, sanoat, energetika, transport va kommunikatsiya tarmoqlarida yirik investitsiya loyihalarining amalga oshirilishi iqtisodiy faollikning oshishiga xizmat qilmoqda. Mamlakatda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun yaratilayotgan huquqiy kafolatlar va soliq imtiyozlari investitsion jozibadorlikni oshiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.Investitsiyalar iqtisodiy o‘sishga bevosita va bilvosita ta’sir ko‘rsatadi. Bevosita ta’sir ishlab chiqarish hajmlarining kengayishi orqali namoyon bo‘lsa, bilvosita ta’sir yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish orqali mehnat unumdorligining oshishida namoyon bo‘ladi. Shu sababli investitsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Sanoat tarmog‘ining iqtisodiy o‘sishga ta’siri. Sanoat iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlaridan biri bo‘lib, mamlakat yalpi ichki mahsulotining muhim qismini shakllantiradi. Sanoat ishlab chiqarishining rivojlanishi iqtisodiy o‘sish sur’atlarining ortishi, eksport hajmining ko‘payishi va aholi bandligining ta’minlanishiga xizmat qiladi. O‘zbekistonda sanoatni modernizatsiya qilish, yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish hamda mahalliylashtirish darajasini oshirish bo‘yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, avtomobilsozlik, elektrotexnika, kimyo, farmatsevtika va qurilish materiallari sanoatida yangi ishlab chiqarish quvvatlari ishga tushirilmoqda. Sanoat korxonalarida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga va mahsulot tannarxini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Natijada milliy mahsulotlarning ichki va tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligi ortib bormoqda.

Tashqi savdo va eksport salohiyatining iqtisodiy o‘sishga ta’siri. Mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim omillaridan biri tashqi savdo faoliyatining rivojlanganlik darajasi hisoblanadi. Eksport hajmining oshishi valyuta tushumlarini ko‘paytiradi, ishlab chiqarish hajmlarini kengaytiradi va yangi ish o‘rinlarini yaratishga yordam beradi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda eksport geografiyasi kengayib, yangi bozorlarni o‘zlashtirish bo‘yicha faol ishlar olib borilmoqda. To‘qimachilik, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari, rangli metallar, kimyo mahsulotlari va xizmatlar eksportining ortishi mamlakat iqtisodiy o‘sishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Tashqi savdo aloqalarining rivojlanishi mahalliy korxonalar uchun xalqaro standartlarni o‘zlashtirish, mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini yaratadi. Shu bilan birga, eksport salohiyatining oshishi mamlakat to‘lov balansining barqarorligini ta’minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish. Raqamli iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy o‘sishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi iqtisodiy jarayonlarni tezlashtirish, xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi. O‘zbekistonda raqamli transformatsiya jarayonlari davlat boshqaruvi, bank-moliya tizimi, soliq ma’murchiligi, ta’lim va sog‘liqni saqlash sohalarida faol amalga oshirilmoqda. Elektron hukumat tizimining rivojlanishi, elektron to‘lovlar ulushining ortishi va raqamli xizmatlarning kengayishi iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qilmoqda. Innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish mahsulot sifatining oshishiga, energiya va resurslardan samarali foydalanishga hamda korxonalarning raqobatbardoshligini kuchaytirishga yordam beradi. Shu sababli innovatsion rivojlanish iqtisodiy o‘sishning uzoq muddatli manbai sifatida qaraladi.

Inson kapitalining iqtisodiy o‘sishdagi ahamiyati. Iqtisodiy rivojlanish darajasi ko‘p jihatdan inson kapitalining sifati bilan belgilanadi. Ta’lim, sog‘liqni saqlash va kasbiy malaka tizimlariga yo‘naltirilgan investitsiyalar mehnat unumdorligini oshiradi hamda iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Bugungi kunda O‘zbekistonda oliy ta’lim qamrovini kengaytirish, professional ta’lim tizimini rivojlantirish va malakali mutaxassislar tayyorlash bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Raqamli iqtisodiyot talablariga mos kadrlar tayyorlash iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida samaradorlikni oshirish imkonini bermoqda. Ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish ham inson kapitalining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ilmiy salohiyatning ortishi iqtisodiy o‘sish sur’atlarini jadallashtiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning roli. Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy o‘sishning asosiy drayverlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur sektor yangi ish o‘rinlari yaratish, aholining daromadlarini oshirish va ichki bozorni mahsulotlar bilan ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekistonda tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash maqsadida litsenziyalash va ruxsat berish tartib-taomillari soddalashtirilmoqda, soliq imtiyozlari berilmoqda hamda moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlari kengaytirilmoqda. Kichik biznesning rivojlanishi iqtisodiyotning moslashuvchanligini oshiradi va hududlar iqtisodiy taraqqiyotini jadallashtirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, xizmat ko‘rsatish sohasida tadbirkorlikning rivojlanishi iqtisodiy o‘sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Makroiqtisodiy barqarorlik va davlat iqtisodiy siyosati. Barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda makroiqtisodiy muvozanatni saqlash muhim ahamiyatga ega. Inflyatsiya darajasi, davlat byudjeti taqchilligi, pul-kredit siyosati va valyuta kursining barqarorligi iqtisodiy rivojlanishga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda inflyatsiyani pasaytirish, fiskal intizomni mustahkamlash va pul-kredit siyosatini takomillashtirish bo‘yicha muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mazkur siyosat iqtisodiyotda sog‘lom raqobat muhitini shakllantirish va investitsion faollikni rag‘batlantirishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, O‘zbekiston iqtisodiy o‘sish sur’atlariga investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, tashqi savdo, raqamli iqtisodiyot, inson kapitali, tadbirkorlik faoliyati va makroiqtisodiy barqarorlik kabi omillar sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu omillarning o‘zaro uyg‘un rivojlanishi mamlakatning uzoq muddatli va barqaror iqtisodiy o‘sishini ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiy o‘sish sur’atlariga ta’sir etuvchi asosiy omillar ilmiy jihatdan tahlil qilindi hamda ularning mamlakat iqtisodiy taraqqiyotidagi o‘rni baholandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, iqtisodiy o‘sish murakkab va ko‘p omilli jarayon bo‘lib, uning barqarorligi investitsiyalar hajmi, sanoat ishlab chiqarishi, tashqi savdo

faoliyati, innovatsiyalar, inson kapitali, tadbirkorlik muhiti hamda davlatning makroiqtisodiy siyosati bilan bevosita bog‘liqdir. Tahlillar natijasida investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiruvchi eng muhim omillardan biri ekanligi aniqlandi. Mamlakatda investitsion muhitning yaxshilanishi, xorijiy va mahalliy investitsiyalar hajmining ortishi yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, mehnat unumdorligini oshirish va iqtisodiyotning tarkibiy jihatdan modernizatsiya qilinishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, sanoat tarmoqlarining rivojlanishi va yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining oshishi iqtisodiy o‘sish sur’atlarining jadallashuviga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqot davomida tashqi savdo va eksport salohiyatining kengayishi iqtisodiy rivojlanishning muhim manbalaridan biri ekanligi asoslandi. Eksport hajmlarining ortishi nafaqat valyuta tushumlarini ko‘paytiradi, balki korxonalarning xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, tayyor mahsulotlar eksporti ulushining oshirilishi iqtisodiy o‘sishning sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilishiga yordam beradi.

Raqamli iqtisodiyot va innovatsion rivojlanishning iqtisodiy o‘sishga ta’siri tobora kuchayib borayotganligi kuzatilmoqda. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, boshqaruv samaradorligini oshirish va iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish imkonini yaratadi. Shu sababli iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Shuningdek, inson kapitalining sifati iqtisodiy o‘sishning uzoq muddatli barqarorligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri ekanligi aniqlandi. Ta’lim tizimini takomillashtirish, malakali kadrlar tayyorlash va ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish mehnat unumdorligining ortishiga hamda innovatsion iqtisodiyotning shakllanishiga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston iqtisodiy o‘sish sur’atlarini barqaror saqlab qolish va yanada jadallashtirish uchun investitsiyalar, innovatsiyalar, inson kapitali, tadbirkorlik va raqamli iqtisodiyotning o‘zaro uyg‘un rivojlanishini ta’minlash zarur. Ushbu omillarning samarali boshqarilishi mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy taraqqiyoti va xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni. “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son Farmoni. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yilda iqtisodiy o‘sishni ta’minlash va investitsion faoliyatni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
4. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – Toshkent, 2025.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni.
6. Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Ibrohimov A.T. Milliy iqtisodiyot. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2023.
7. Abdullayev Yo.A. Makroiqtisodiyot. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
8. To‘xtayev N.T. Iqtisodiy o‘sish nazariyalari va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2021.
9. Qosimova M.S. Investitsiyalar iqtisodiyoti. – Toshkent: Moliya, 2023.
10. Rasulov A.R. Raqamli iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2024.
11. Ergashev D. O‘zbekistonda iqtisodiy o‘sishning zamonaviy omillari. // *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*. – 2024. – №5.
12. Nurmatov B. Investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga ta’siri tahlili. // *Biznes-Ekspert*. – 2024. – №4.